УДК 371.13 : 911

Л.М. Нємець, П.А. Вірченко

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ЗАСОБАМИ ПІДПРИЄМЛИВОЇ ОСВІТИ

Вступ. Актуальність теми. З проголошенням незалежності у 1991 році завершився період командно-адміністративного регулювання соціально-економічних відносин у нашій державі. Україна пішла шляхом побудови правової незалежної демократичної держави [4] з розвинутою ринковою системою, де головним пріоритетом розвитку є не економічна надбудова, а творча освічена особистість, яка повинна впевнено почуватися в нових соціальних реаліях сьогодення.

Перехід від командної економіки до ринкової відбувається достатньо тривалий час і супроводжується перебудовою всіх сфер суспільного виробництва. Соціальна складова суспільства стає все більш вагомою і потребує уваги з боку законодавчих та виконавчих органів, вимагаючи термінових змін. Не залишається осторонь цих трансформацій і освітній комплекс, роль якого продовжує стрімко зростати. Цьому сприяє зміна парадигми суспільного розвитку, яка припала на кінець другого тисячоліття і продовжується й у наш час.

Класики світової економічної думки Д. Белл [2], Г. Беккер [1], Дж. К. Гєлбрейт [3], Е. Тоффлер [5] та інші відомі футуристи XX ст. у своїх наукових працях передбачали перехід сучасної цивілізації від індустріального етапу розвитку суспільства до постіндустріального, а згодом – до інформаційного суспільства, побудова якого потребує широкого застосування нових технологій та інновацій не тільки в матеріальному виробництві, а й у науково-освітньому комплексі, який не тільки поширює нові знання, а й створює та продукує їх.

Тож важливою умовою підготовки майбутніх учителів, в тому числі й географії, є здатність сприймати інновації, втілювати їх в освітній процес, формувати на цій основі нові знання, що дасть змогу впевнено почуватися в конкурент-

них та швидкозмінних умовах ринку праці, підвищувати загальний рівень добробуту, культури населення. В цьому нам може допомогти підприємлива освіта, яка, поки що, не досить впевнено поширюється в окремих регіонах нашої держави.

Вихідні передумови. Перехід українського суспільства до ринкових відносин вимагає нових підходів до підготовки фахівців, в першу чергу для економічної сфери. Система освіти повинна носити випереджаючий характер, хоча освітній комплекс завжди відрізнявся інертністю і достатньо повільно пристосовувався до нових вимог ринкового середовища, яке досить повільно і складно формувалося в Україні. Проте, поступово у навчальних планах загальноосвітніх закладів України з'явилися нові навчальні курси: «Основи економіки», «Основи споживчих знань», «Ділова активність», «Основи філософії», «Правознавство» та інші. Це свідчить про те, що вітчизняна система освіти почала формувати громадянина нового століття, здатного адекватно реагувати на виклики та потреби глобалізованого ринкового середовища. Але для опанування зазначених вище знань необхідно підготувати фахівців, які володіють не лише основами теорії, а й здатні швидко й ефективно реагувати на соціальний запит суспільства, опановувати нові освітні методики та технології. В цьому може допомогти підприємлива освіта, яка своїм головним завданням ставить формування в молоді здатності до самоосвіти та саморозвитку, вміння пристосовуватися до умов ринкового середовища і єдиного освітнього простору, особливо до змін і вимог нового ринку праці, який сьогодні є достатньо розбалансований, має значний дефіцит фахівців з природничо-математичною освітою та надлишок фахівців з гуманітарною, правовою та економічною освітою. Методи та методики, які використовує підприємлива освіта є універсальними і підходять для підготовки фахівців широкого профілю. Вони є результатом інноваційної програми розвитку ділової освіти, розробленої викладачами Даремського університету, що у Великій Британії. Зазначені вище методи та методики пройшли апробацію та позитивно зарекомендували себе у загальноосвітніх та професійно-технічних закладах освіти пілотних регіонів України, зокрема у Львівській, Закарпатській,

Волинській, Луганській, Донецькій областях тощо. Підприємлива освіта також впроваджується у навчальних закладах Латвії, Словенії, Росії тощо, але значна частина педагогічних працівників нашої країни, особливо вищої школи, має поверхневе уявлення про ефективність цього виду освіти у підготовці майбутніх фахівців, не володіє сучасними освітніми методиками.

Мета та завдання дослідження. У даній статті розглядається роль підприємливої освіти у підготовці майбутніх учителів взагалі та географії зокрема, а також можливість застосування її методів і методик у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації. Виходячи з поставленої мети, було сформульовано такі завдання:

- проаналізувати значення підприємливої освіти у формуванні практичних вмінь та навичок майбутніх вчителів;
- порівняти традиційний та підприємливий режими навчання;
- з'ясувати головні аспекти навчання, в основі якого лежать методи підприємливої освіти.

Виклад основного матеріалу. Вже не перший рік у своїй педагогічній практиці викладачі кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна використовують методи підприємливої освіти, які допомагають студентам упоратися зі складними завданнями навчального процесу. Особливо це стосується соціоекономікогеографів, бо на відміну від фізичної географії соціальна географія, відповідаючи на соціальний запит, характеризується достатньо швидкими змінами, які стрімко відбуваються під впливом перебудов в економіці та в суспільстві в цілому. Підприємливі методи навчання дозволяють студентам формувати гнучке і відкрите до нових ідей мислення, заохочують розвиток особистості, сприяють тому, що молоді люди вчаться адаптуватися до умов ринкового середовища, бурхливих соціальних змін, дають можливість відстоювати свою позицію, сприяють розширенню вмінь і здібностей, що будуть корисними в подальших життєвих ролях працівників, споживачів, громадян, керівників тощо.

Термін «підприємливість» у більшості людей асоціюється з бізнесом. Проте концептуально підприємливість має значно ширше значення. Підприємливість як риса характеру необхідна у різних обставинах та за будь-яких ситуацій, а підприємливі люди є бажаними працівниками у різних установах та організаціях.

Оскільки підприємництво сьогодні розглядається як невід'ємний атрибут ринкової економіки, то підприємлива освіта необхідна кожному громадянину нашої держави. Але це не бізнес, як може здатися на перший погляд. З малого бізнесу взяті ключові компоненти для створення навчальної моделі, яка дозволяє формувати у майбутніх учителів цілий ряд вмінь та навичок (див. схему на рис.1), які їм обов'язково знадобляться не тільки у майбутній професії, а й у повсякденному житті.

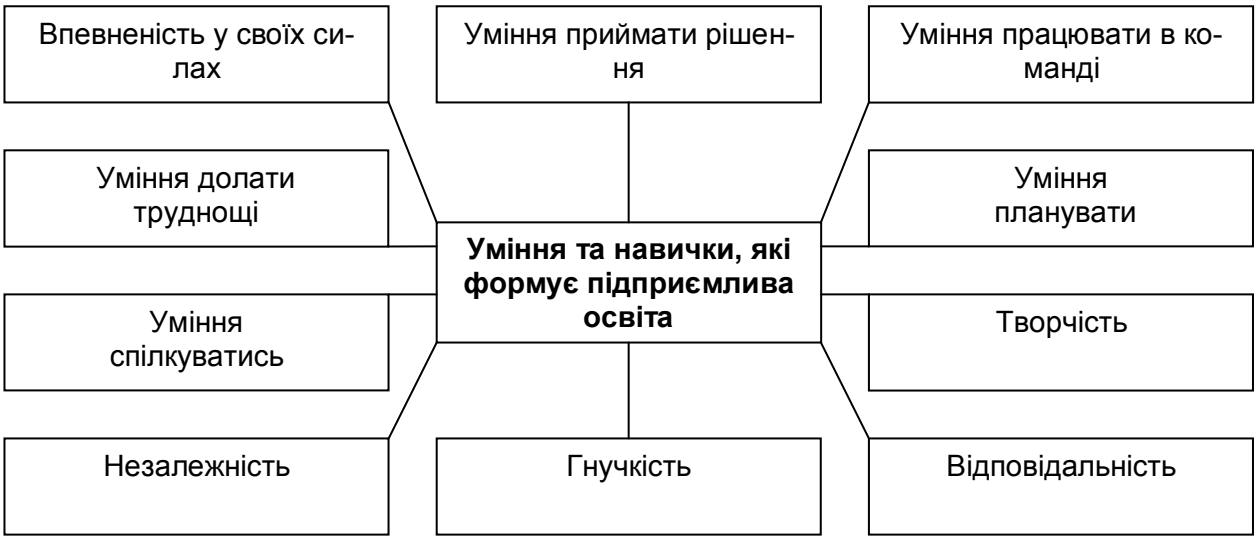

Рис. 1. Уміння та навички, які формує підприємлива освіта в особистості.

Підприємлива освіта – це метод інтерактивних форм навчання, що дозволяє створювати ситуації, у яких студенти діють самостійно. Вона дає їм можливість навчатися активно і ділитися знаннями один з одним, бути гнучкими і готовими до сприйняття нових ідей, відповідати вимогам студентського колективу, працювати у групах або командах, розвивати лідерські якості, брати на себе ініціативу і відповідати за конкретні результати діяльності.

Соціальне значення підприємливості полягає в тому, що вона необхідна людям будь-якого віку та соціального становища. Особливого значення вона набуває сьогодні, коли відбувається становлення нової освітньої концепції –

«навчання протягом життя», що дає змогу молоді адаптуватися до різних життєвих ситуацій, впевнено долати труднощі, які, час від часу, виникають у кожного.

Підприємлива освіта передбачає застосування такого дидактичного стилю навчання, який суттєво відрізняється від традиційного. Важливо також і те, що використання методів підприємливої освіти створює нове навчальне середовище, де і студент, і викладач вчаться разом і між ними не виникає конфліктних ситуацій. Також підприємливий режим навчання дозволяє отримувати значно кращі результати, ніж традиційне навчання. Відмінності між цими режимами демонструє така таблиця.

Таблиця

Відмінності між традиційним та підприємливим режимом навчання [6]

ТРАДИЦІЙНИЙ РЕЖИМ НАВЧАННЯ	***ПІДПРИЄМЛИВИЙ РЕЖИМ НАВЧАННЯ***
Увага на зміст	Увага на процес
Активність викладача	Активність студенту
Викладач – експерт	Викладач – помічник
Викладач непогрішимий	Викладач вчиться
«Знати Що»	Знати «Як»
Пасивно реагуючий студент	Студент, що добуває знання
Заняття запрограмовані	Гнучкі заняття
Акцент на концептуальну теорію	Співвіднесеність між теорією та практикою
Страх перед помилками	На помилках вчаться
Навчальні завдання нав’язані	Завдання узгоджені
Обмежений обмін	Взаємне навчання

При підприємливому режимі навчання, на відміну від традиційного, також відрізняються засоби педагогічного впливу. Вони відомі всім педагогам вищої школи, але більшість викладачів не застосовує їх під час проведення занять зі студентами.

Доцільно також з’ясувати головні аспекти навчання, в основі якого лежать методи підприємливої освіти. До них відносяться:

- педагогічний (використання підприємливих методів навчання у педагогічному процесі);

- психологічний, який ґрунтується на теорії розвитку особистості (кожна людина має потребу в самореалізації і бажає бути потрібною для суспільства та навколишнього соціального світу і бути самодостатньою особистістю);

- соціальної значущості (кожна людина є частиною соціуму і прагне принести певну користь суспільству);

- аспект групи (у глобалізованому світі все більшої значущості набуває вміння працювати в команді і нести відповідальність за наслідки своєї діяльності);

- аспект дидактики вищої школи (риси характеру, сформовані завдяки підприємливій освіті за роки навчання у ВНЗ, дають можливість майбутнім учителям використовувати набуті навички в роботі з учнями, а викладачі вищих навчальних закладів отримують новий досвід, який допомагає їм ефективно здійснювати навчальний процес, створювати нові методичні розробки, поширювати їх в університетському середовищі) тощо.

Висновки. Методи та методики підприємливої освіти є універсальними і можуть застосовуватись при вивченні будь-якого навчального курсу не тільки у середній школі, а й у вищих навчальних закладах всіх рівнів акредитації. Поширення інтерактивних форм і методів підготовки майбутніх учителів географії, особливо соціоекономікогеографів, буде сприяти подальшому динамічному розвиткові географічної освіти та її популяризації серед студентської молоді, що, на нашу думку, є актуальним завданням географічної спільноти сьогодні. Зниження інтересу молоді до географічної науки, яка формує комплексні знання про навколишній природний та соціальний світ, спонукає вчителів шкіл та викладачів вищих навчальних закладів шукати та використовувати нові інтерактивні методи та методики навчання для підвищення престижу однієї з найдавніших наук.

Підприємлива освіта формує у майбутніх учителів важливі риси характеру, розвиває вміння та навички, які їм вкрай необхідні у сучасних умовах розвитку суспільства. Стимуляція ділової поведінки та навичок засобами підприємливої освіти створює передумови для формування інноваційного середовища, відкри-

є нові шляхи для розвитку та зростання творчого потенціалу людини, вносить конструктивні зміни у педагогічний процес та психологічний клімат ВНЗ, що є важливим для студентів і викладачів; в кінцевому результаті змінює обличчя соціуму, який швидкими темпами рухається до наступного інформаційного етапу розвитку.

Питання підприємливої освіти вимагають додаткових досліджень і відносяться до предмета соціальної географії, в напрямі якої і працюють автори.

Література:

1. Беккер Г. Человеческое поведение: экономический подход // Избранные труды по экономической теории.- М.: ГУ ВШЭ, 2003. - 596 с.
2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество (пер. с англ. под ред. В.Л. Иноземцева). - М.: «Academia»,1999. - 786 с.
3. Гєлбрейт Дж. К. Новое индустриальное общество. – М: Прогресс, 1969. - 480 с.
4. Конституція України: прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.- К.: Преса України, 1997. - 80 с.
5. Тоффлер Е. Нова парадигма влади. Знання, багатство, сила. (пер. з англ.).- К.: Акта, 2003. - 686 с.
6. Чамберс М., Вірченко П.А. Роль підприємливої освіти у підготовці вчителів географії // Географія в інформаційному суспільстві: Зб. наук. праць. У 4-х тт. – К.: ВГЛ Обрії, 2008. – Т. IV. – С.330-332.